ТКБ 372.874
DOI:10.51844-2077-4990-2022-3-186-193

ШАКЛ, МЕТОД ВА ТАРЗҲОИ ШИНОСОИИ ХОНАНДАГОНИ СИНФҲОИ ИБТИДОӢ БО АНВОИ САНЪАТИ ТАСВИРӢ

Дадобоева Муҳарам Наимҷоновна, *н.и.п., дотсенти кафедраи технология ва методикаи таълими он, факултети санъати тасвирӣ ва технология, МДТ "ДДХ ба номи акад. Б. Ғафуров"; **Осимова Парвина Абдулатифовна,** муаллимаи дараҷаи олии муассисаи таълимии миёнаи умумии №31(Тоҷикистон, Хуҷанд)*

ФОРМЫ, МЕТОДЫ И СПОСОБЫ ОЗНАКОМЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ВИДАМИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Дадобоева Мухарам Наимджановна, *к.п.н., доцент кафедры технологии и методики её преподавания, факультета изобразительного искусства и технологии ГОУ "ХГУ имени акад.Б.Гафурова; **Осимова Парвина Абдулатифовна,** учитель высшей категории среднего общеобразовательного учреждения №31 (Таджикистан, Худжанд)*

FORMS, METHODS AND WAYS OF INTRODUCING STUDENTS TO THE TYPES OF FINE ARTS

Dadoboeva Muharam Naimjonovna, *candidate of pedagogical sciences, Associate Professor of the department of technology and methods its teaching attached to the faculty of fine arts and technology under the SEI "KhSU named after acad.B.Gafurov; **Osimova Parvina Abdulatifovna,** senior lecturer of the general educational institution of secondary education №31 (Tajikistan, Khujand),*
E-mail: *abdulatif.azizov2017@mail.ru*

Вожаҳои калидӣ: *методи таълим, зебоишиносӣ, санъати ороишӣ- амалӣ, ҳайкалсозӣ, расм, сӯҳбат, ҳунарҳои мардумӣ, эҷодиёт, кундал, наққошӣ, кашидадӯзӣ, маҳорат*

Мақола доир ба масъалаи шакл, метод ва тарзҳои шиносоии хонандагон бо намудҳои санъати тасвирӣ бахшида шудааст. Қайд карда мешавад, ки таҳлили асарҳои рассомон ҳангоми омӯзиши намудҳои гуногуни санъати тасвирӣ бо шинохти шахсиятҳои маъруф ва хизмати онҳо дар инкишофи санъату ҳунармандӣ, роҳ ва услуби иҷроиши корҳои эҷодӣ дар хонандагон ҳисси зебоипарастӣ, шинохти зебоӣ ва хушобурангии диёр, муқоисаи он бо табиати дигар давлатҳо, нигоҳ доштани мероси бои ниёгонро тарбия менамояд. Инчунин таъкид мегардад, ки методи сӯҳбат дар шиносоии хонандагон бо асарҳои санъати тасвирӣ мақоми хосаро ишғол намуда, яке аз методҳои фаъол ба ҳисоб меравад ва дар нигоҳ доштани хотири хонандагон оид ба мазмуни асари иҷрошуда нақши босазо дорад. Фарқияти ҳунари ҳайкалтарошӣ низ махсус қайд карда шудааст, зеро дигар намудҳои ҳунар агар дар сатҳи ҳамвор иҷро шаванд, ҳайкалтарошӣ тасвири сеандозагии ашёро нишон медиҳад, ки дар рафти омӯзиши он тасаввуроти фазоии хонандагон инкишоф дода мешавад.

Ключевые слова: *метод обучения, эстетика, декоративно-прикладное искуство, скульптура, рисунок, беседа, народные промыслы, творчество, кундал, роспись, вышивка, умение*

Статья посвящена вопросу форм, методов и способов ознакомления учащихся с видами изобразительного искусства. Отмечается, что анализ творчества художников при изучении разных видов изобразительного искусства с признанием известных личностей и их вклада в развитие декоративно-прикладного искусства, способа и стиля творческой работы формирует у учащихся чувство прекрасного, умение видеть красоту и насыщенность земли, желание сохранить богатое наследие наших предков. Подчеркивается, что метод беседы занимает особое место в ознакомлении учащихся с произведениями изобразительного искусства, является одним из наиболее активных методов и играет значительную роль в сохранении содержания произведения в памяти учащихся. Также особо говорится о скульптурных произведениях, так как, в отличие от других видов искусства, где изображение предметов выполняется на плоской поверхности, скульптура показывает объемное изображение предмета, в ходе которого развивается пространственное воображение учащихся.

Key words: *teaching method, aesthetics, arts and crafts, sculpture, drawing, conversation, folk crafts, creativity, kundal, painting, embroidery, skill*

The given article dwells on the issue beset with forms, methods and ways of acquainting readers with the types of fine arts. It is noted that the analysis of artists' creativity in the study of different types of fine

arts with the recognition of famous personalities and their contribution to the development of arts and crafts, the method and style of creative work forms a sense of beauty in students, the beauty and beauty of the earth is kept by the rich heritage of our ancestors. It is undercored that the method of conversation occupies a special place in introducing students to works of fine art being one of the most active methods and plays a significant role in preserving the memory of readers about the content of the work as well. The difference in the art of sculpture is also particularly noted, since in other types of art, if it is performed on a flat surface, the sculpture shows a three-dimensional image of the object, during which the spatial imagination of students develops

Ба воситаи санъат хонандагон на танҳо бо падидаҳои зебоиву рӯҳбахши зиндагӣ ошно мешаванд, балки тасаввуроти зебоипарастӣ пайдо мекунанд. Баҳодиҳии зебоӣ одатан ба тасаввури ахлоқию хаёлӣ вобаста аст. Муносибати эҳсосӣ ба падидаҳои тасвиршуда, ки дар арзёбии ҳодисаи дар асар тасвиршуда, ба миён меояд, аз тарбияи зебоишиносӣ ва ахлоқӣ вобаста аст. Таваҷҷӯҳи хонандагонро ба воситаҳои бадеии пурмаъно дар тасвири рӯйдодҳо, ба симои одамон, ба фаровонии ҷузъиёти хос, ба силсилаи ранг равона карда, муаллим бо ин васила онҳоро ба маҳорати арзёбии асарҳои санъат омода месозад, ки одатан дар афзалият барои ҳама асарҳо ифода карда мешавад. **Зебо(ӣ)** муқобили зишт аст: Барои шинохти зебоӣ тасаввуроти зебошиносӣ доштан лозим аст. Дарки зебоӣ ба тафсил инкишоф меёбад, ки барои шаклгирии он ҳиссаи муҳим ва ҷомеа хеле калон аст [12,с.31].

Пеш аз ҳама дар хонандагон дар давраи таҳсил дар мактаб таваҷҷӯҳ ба асарҳои санъат инкишоф меёбад. Маҳз ҳамин гуна маҳорати дарки зебоипарастӣ тадриҷан ташаккул меёбад. Дарки зебоипарастиро, яъне эстетикаро дар хонандагон инкишоф дода, муаллим таваҷҷӯҳи онҳоро на танҳо ба мазмуни тасвиршуда, балки ба шакли ифодаи, образ воситаҳои тасвир, ки тасвирро ифодакунанда мегардонад, равона мекунад.

Зебоишиносӣ яке аз илмҳоӣ фалсафаӣ буда, мавзӯи таҳқиқи он шинохти зебоӣ дар воқеият ва санъат, дарку ташхис ва таҳлилу тавсифи илмиву фалсафии кулли олами ҳастӣ ва фаъолияти хоси инсону ҷомеа аз дидгоҳи арзишшиноси аст [11,с.218].

“Эстетика шаклҳои гуногуни фаъолият ва шуури эстетикиро таҳқиқ мекунад. Он қонуниятҳои умумии зебоиро кушода медиҳад ва соҳаҳои гуногуни фаъолияти рафтории одамонро дар бар мегирад: меҳнат, омӯзиш, таҳсил, варзиш, муносибати дутарафа ва ғайра” [2,с.203].

Дар консепсияи миллии тарбияи Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин омадааст:

“Тарбияи зебоипарастӣ. Зебоипарастӣ яке аз сифатҳои муҳими инсонро ташкил медиҳад. Он дар инсон ҳар гуна зуҳуроти эҳсос намудани зебоиро ба вуҷуд меоварад. Манбаи зебоӣ, табиат, ҳар гуна аксҳо, мусаввараҳо, ҳайкалу муҷассамаҳо, асарҳои бадеӣ, нақшу нигор, иншоотҳо, асарҳои саҳнавӣ, суруду мусиқӣ, сару либос, ёдгориҳои таърихию фарҳангӣ, лавозимоти рӯзгор ва ғайраҳо мебошанд, ки дар инсон эҳсоси зебоипарастӣ ба вуҷуд меорад. Шинохтани зебоӣ ба шахс илҳом мебахшад, ӯро рӯҳбаланд намуда дар олами зебоӣ сайр мекунонад. Қобилияти зебоифаҳмӣ ба шаҳрванд имконият медиҳад, ки боигарии ахлоқӣ, маънавӣ ва марифатии хешро ғанӣ гардонад ва зиндагии зебо ташкил кунад” [10,с.22].

Ҳар як давраи синнусолӣ хусусиятҳои хоси худро дорад. Биёед ба хонандагони синфи ибтидоӣ муроҷиат мекунем. Дар ин ҷо пеш аз ҳама диққати хонандагонро ба расм ҷалб кардан муҳим аст. Яке аз методҳое, ки шумо метавонед хонандагонро ба мундариҷаи тасвир ҷалб кунед, ин даъват кардани онҳо барои худро ба ҷои қаҳрамон гузоштан аст.

“Методи таълим яке аз қисмҳои асосии дидактика буда, дар он қонуниятҳои умумии таълим ва маориф муҳокима мешавад. Агар мазмуни таълим ба саволи чиро омӯхт, ҷавоб диҳад, методи таълим ба саволи чӣ тавр бояд омӯхт ҷавоб медиҳад” [3,с.363].

Тамошобинон, гӯё қаҳрамонони рӯйдодҳо мешаванд ва аллакай бо шавқу завқ дар бораи худ нақл мекунанд. Методи хоси бозие, ки мушоҳида ва нутқро инкишоф медиҳад, ин бозии «Кӣ бештар дар расм мебинад» мебошад. Муаллим бо додани саволҳо хонандагонро ташвиқ мекунад, ки расмро бодиққат омӯзанд, андешаҳои худро баён кунанд.

Муаллим ҳамеша муколамаро дастгирӣ мекунад, ба хонандагон таълим медиҳад, ки ашё, баъзе хусусиятҳои хоси онҳоро дуруст номбар кунанд ва ба ин васила барои беҳтар фаҳмидани мундариҷа кӯмак мекунад.

Синну соли хонандагони синфҳои 3-4. То ин вақт, хонандагон маҳорати дарк кардани асарҳои санъати дорои мазмуни гуногунро пайдо мекунанд. Дар айни замон, хонандагон акнун

тасвири сюжетро дигар хел қабул мекунанд: онҳо бисёр чизҳоро тахмин мекунанд, тасаввур карда метавонанд, мавсими тавсифшуда, аломатҳои хоси тирамоҳ, баҳор, зимистон, рангҳоеро, ки рассом барои таҳвили онҳо интихоб кардааст, ба осонӣ муайян карда метавонанд.

Таҷрибаи дубора дидани тасвирҳо хеле муфид аст: асари шинос ифодаҳои пурҷӯшу хурӯшро ба вуҷуд меорад. Ҷолиби диққат аст, ки хонандагон он ҷузъиётеро, ки бори аввал надида буданд, ҳатман қайд мекунанд. Мақсади сӯҳбат бояд дигаргун бошад, яъне кас на танҳо дар бораи он чӣ тасвир шудааст, балки чӣ гуна инъикос ёфтани онро нақл кунад. Муаллим инро бо истифода аз ҳикояи намунавӣ ба хонандагон меомӯзонад.

Методи сӯҳбат. "Сӯҳбат – ин як методи саволу ҷавоб буда, онро фақат дар ҳолати хонандагон доир ба мавзӯъ тасаввурот доштан интихоб кардан мумкин аст. Масалан, ҳангоми таълими мавзӯи "Тартиби кашидани ангора" бо хонандагон доир ба тартиби кашидани нақша, истифодаи асбобҳои ченкунанда, кашидани тасвирҳо бе истифодаи асбобҳои нақшакашӣ сӯҳбат кардан мумкин аст, чунки онҳо бо ин маълумот пеш аз ин мавзӯъ аз фанни санъати тасвирӣ шинос шудаанд" [4,с.428].

Албатта, барои худи хонандагон муаррифии мазмуни асар душвор хоҳад буд. Муаллим ба онҳо инро таълим медиҳад. Ҳикояи ӯ дар бораи асар бояд то ҳадди имкон маҷозӣ, ифодакунанда бошад, то таваҷҷӯҳро ба вуҷуд орад, кайфияти муайян эҷод кунад. Ба қадри имкон муаллим аз адабиёти бадеӣ истифода мебарад (шеърҳо, порчаҳо аз афсонаҳо, ҳикояҳо мехонад).Вай хонандагонро ба маҳорати муқоисаи асарҳо мебарад (хонандагони синфи ибтидоӣ маҳорати таҳлили муқоисавиро доранд), масалан И. Левитан "Март" ва А.Саврасов "Шӯрнӯлҳо омаданд". Бо ёрии саволҳо: кадом расм аввали баҳорро тасвир мекунад ва кадомаш дер? Кадом расм рӯзи офтобиро нишон медиҳад? - ӯ таваҷҷӯҳи хонандагонро мувофиқи расмҳо равона мекунад - маҷмӯи рангҳои хоси як рӯзи офтобии баҳор. Ва пас аз сӯҳбати пешакӣ, ӯ аз хонандагон хоҳиш мекунад, ки дар бораи мувофиқати рангҳое, ки як рӯзи абрнокро дар расми "Шӯрнӯлҳо омадаанд", нақл кунанд.

Як қатор рассоми тоҷик низ ба ин мазмун асарҳои худро офаридаанд, ки асари А. Хокироев "Далёни боло", Р.Туйғунов " Кухи сурх"-ро номбар кардан мумкин аст. Дар асари Хокироев "Далёни боло" манзараи зебои кӯҳӣ дар ҳангоми нишон дода шуда, ранги тозаи сабзазору талу теппа бо расидани шуоҳои тиллоранги офтоб гӯё аз хоби ноз бедор гашта, ба шахс таровати ҳавои тозаро медиҳад.

Дар асари Р.Туйғунов "Кухи сурх" манзараи куҳӣ ҳангоми бегоҳӣ тасвир шуда, ҳолати нишасти офтоб бо тобиши махсуси он, ки гуё ранги сурху бунафши худро ба атроф пошидааст, аз тарафи рассом моҳирона нишон дода шудааст.

Аз рӯи чунин асарҳо бошад, муаллим бо хонандагон муқоисаи истифодаи рангубор дар табиати минтақаҳои гуногун, тобиши рангҳоро гузаронида метавонад.

Сӯҳбат метавонад аз ҳикояи худи муаллим оғоз шавад ва сипас бо ёрии саволҳо ӯ хонандагонро ба ифодаи таассуроти худ ҷалб мекунад. Хулоса, муаллим андешаи худро дар бораи асар баён мекунад, ҷавобҳои хонандагонро ҷамъбаст мекунад.

Яке аз намудҳои санъати тасвирӣ ин ороиши китоб низ мебошад. Расмҳои китоб хонандагонро ба дарки амиқи матн водор мекунанд.Саволҳои мулоҳизакоронаи муаллим барои ба роҳ мондани робитаи байни мазмуни асар ва матни шунидашуда кӯмак мекунад.

Дар афсонаи "Саёҳати ғайриоддӣ" рассомон А.Ҷабборов, А.Бурҳонов гург ва харро чунон тасвир карданд, ки матни афсона ба бинанда бе шарҳ маълум ва фаҳмо мебошад [5,с.68].

Ҳайкалтарошӣ тасвири сеандозагии ашё нишон медиҳад. Пурмаъноии тасвири бадеӣ бо хусусиятҳои мавзуниятии он муайян карда мешавад. Дар мавриди бештар мавзӯи тасвири ҳайкалтарошон инсон буда, камтар ҳайвонот, ашёи беҷон мебошанд. Ҳайкалро аз паҳлӯҳои гуногун дидан мумкин аст аз ин рӯ, онро дар бино ё дар беруни бино гузоштан хеле муҳим аст, то суроби андом, имову ҳаракати он хуб дарк карда шавад.

Ҳайкалҳои пурмазмун, санъати тасвирии дастгоҳӣ, ҳайкалтарошии шакли хурд дар навбати худ, симо ё ҳодисаю падидаҳоро ифода мекунанд. Дар баробари ин, ба ҳайкалчаҳо дохил кардани нақши муқарнас одат шудааст.

Муҷассамаи монументалии ёдгориҳои бузург, рӯйдодҳои таърихист, ки боҳашамат, қатъӣ ва таъсирбахш буда, дорои ғояи бузурги умумиинсонӣ мебошанд. Муҷассамаи "Ба Минин ва Пожарский", ки И.П. Мартос офаридааст, ягонагии халқи русро дар мубориза бар зидди истилогарони хориҷӣ ифода мекунад. Инчунин гурӯҳҳои ҳайкалтарошӣ мавҷуданд, ки бо

рӯйдодҳо ё рақамҳои мушаххас алоқаманд нестанд, балки як идеяи мушаххасро ифода мекунанд.

Ҳайкалтарошии дастгоҳӣ аксар вақт бо чеҳранигорӣ (портрет) муаррифӣ карда мешавад. Вазифаи ҳайкалтарошии чеҳранигорӣ асосан бо вазифаи мусаввирӣ якхела аст – таҳвили симои инсон.

Масалан, гурӯҳи чеҳраҳои ҳайкалтарошишуда дар хиёбони “Ситораҳои Хуҷанд”- ро низ мисол овардан мумкин аст, симои онҳо портрети психологии шахсиятҳои шинохта, ки рӯҳия, кайфият ва дунёи ботинии инсонро инъикос менамояд, нишон медиҳад.

Дар ҳайкалтарошии дастгоҳӣ ҳайкалтарошии жанрӣ, ки як гурӯҳ одамон ё ҷисми як шахсро тасвир мекунад, ҷои намоёнро ишғол мекунад.

Ҳайкалчаҳои хурд дар ҳаёти ҳаррӯза васеъ паҳн шудаанд. Инҳо ҳайкалчаҳои хурде мебошанд, ки аз маводи гуногун - чинӣ, чӯб, устухон, пластика сохта шудаанд, бисёре аз онҳо рангинанд. Баъзе намудҳои бозичаҳо, ки дар онҳо одамон ва ҳайвонот тасвир шудаанд, инчунин метавон ҳамчун ҳайкалчаҳои хурд тасниф карда шавад.

Нақши муқарнас (релйеф) тасвири ҳайкалтарошӣ дар ҳамворӣ аст (масалан, девор, гунбаз, равоқ,тоқ ёдгории ҳайкалтарошӣ). Баъзан нақши муқарнас ба таркиби сохти асари бадеӣ, ёдгории ҳайкалтарошӣ дохил карда мешавад.

“Кандакории муқарнасӣ аз ҳама қадимтарин намуди кандакорӣ мебошад. Кандакории муқарнасӣ бо роҳи буридани нақши ҳамвор дар заминаи чуқур ва коркарди шакл дар сатҳи ин нақш иҷро карда мешуд. Кандакории муқарнасӣ сатҳи ҳамвор дорад. Шакли нақш бо баландии гуногуни барҷастагӣ маълум карда мешавад: кандакории барҷаста, кандакории барҷастагии паст, кандакории горелйефӣ- бо барҷастагии баланд, ки бозии равшаниро сояи бойро дорад ва равшантар ифода мекунад” [1,с.120].

Яке аз намояндагони машҳури ин соҳа Ғафур Ҷӯраев мебошад. Ғ. Ҷӯраев –рассом ва монументалист. Арбоби ҳунари Тоҷикистон (2008), дорандаи ҷоизаи ба номи Камоли Хуҷандӣ, узви Иттифоқи рассомони Тоҷикистон ва Иттифоқи дизайнерони Тоҷикистон мебошад.

Ӯ бо баробари фаъолияти омӯзгорӣ, эҷодкорӣ ва қобилияти ташкилотчии хуб дошта, дар созмон додани рт-галереяи “ Сомониён”-и шаҳри Хуҷанд саҳмгузор буда, ҳоло сарварии онро ба ӯҳда дорад. Ғ.Ҷӯраев асарҳои худро дар жанрҳои чеҳранигорӣ, таърихӣ, фалсафӣ ва санъати пайкарасозӣ офаридааст. Рассом дар офаридаҳои худ ашхоси таърихии халқи тоҷик ва муборизони байни некию бадӣ, муаммоҳои умумиинсониро ифода кардааст. Асарҳои маъруфи ӯ “Солҳои вазнин” (1984), “Борбад” (1991), “Фоҷиа” (1994), “Файласуфон “ (1996) ва ғайраҳо мебошанд.

Рассом Ғ.Ҷӯраев дар асарҳои худ мавзӯъҳои мухталифи ҳаёт, табиати зебоманзари ватан, муаммоҳои таърихии халқи тоҷик, ки руҳияи инсонпаварӣ ва худшиносию меҳнатдӯстиро ифода кардаанд, моҳирона тасвир намудааст. Ба монанди, “Ситораҳои Шарқ” (1986), “Роҳи абрешим “ (1990),”Эҳёи Аҷам” (1993) ва ғайраҳо аз он ҷумла мебошанд. Рассом бахшида ба 90-солагии академик Б. Ғафуров силсилаасарҳоеро, ба монанди “Эҳёи тоҷикон”, “Ҳимояи Бохтар”, “Спитамен”, “Темурмалик”,”Эмомалӣ Раҳмон”, “Б.Ғафуров” эҷод менамояд, ки дар осорхонаи Б.Ғафуров маҳфуз мебошанд.

Композитсияи муҷассамаҳои шоирон Алишер Навоӣ бо устодаш Абдурраҳмони Ҷомӣ, ки он лаҳзаи муҳокимаи асари тозаэҷоди Навоиро таҷассум намудааст, ифода ёфтааст. Муҷассамаҳои шоирон чун рамзи маърифат дар болои ҳафт зина сохта шудааст. Таҳкурсии муҷассама бо санги мармар оро ёфтааст ва дар он нақшу нигори хос ба ҳар ду миллат ҳаккокӣ гардида, муҷассама дар боғи навбунёди “Абдураҳмоно Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ”, дар кӯчаи Беҳзоди ш. Душанбе ҷойгир аст. Муҷассама ҳамчун рамзи дӯстии халқҳои Тоҷикистон ва Ӯзбекистон, муттафакирони барҷастаи ин ду миллати бо ҳам дӯсту ҳамсоя гузошта шудааст.

Алишер Навоӣ дар ҳолати рост истода буда, ин ҳолат аз шахси қоматбаланду сипоҳ будан, пуртоқату бо майли том гӯш андозанда ба ҳамсӯҳбати худ дарак медиҳад.Шоири ғазалсарои тоҷик Абдураҳмони Ҷомӣ дар ҳолати нишаст, дар даст китоб ва дар айни хондани шеъри тозаэҷоди худ нишон дода шудааст.

Мазмуни асосии асар тараннуми сулҳу дӯстии халқҳо, фарҳангу маданияти бо ҳам наздик доштани миллати тоҷику ӯзбекро таҷассум месозад. Муҷассамасоз бо нозукии хеле моҳирона санъати амалии халқиро дар ороиши либоси мутафаккирон нишон дода тавонистааст: санъати зардӯзии бухороӣ дар ҷомаи зардӯзишудаи Алишер Навоӣ ва нақшу нигори миллии тоҷикро бо

дӯхти донадӯзию бахиядӯзӣ дар ҷомаи Абдураҳмони Ҷомӣ. Тарзи либоспӯшӣ, бастани салла бо тарзи ба худ хос, мизи кандакориву наққошишуда аз замони худ ба бинанда маълумот медиҳад.

Пояи муҷассама низ мазмуни ба худ хос дорад. Олимон то олим шудан, шахсони шинохтаи олам то ба қуллаи мурод расидан, аз чӣ қадар монеаҳо, душворию азобу шиканҷаҳо мегузаранд. Бо ҳамин мазмун тахтасанги пояи муҷассама на бо тартиби муайян, балки бо майл ба ҳар тарафи номаълум, ки гӯё шоирон ин роҳҳоро тай намуда бошанд, лекин болои ҳам бо майл ба боло баромадан нишон дода шудааст. Яъне, ба душворию роҳгумзадан, нофаҳмиҳову душмании муқобилони ақидаи эшон нигоҳ накарда ба қуллаи баланд расидани ин ду мутафаккирони бузургро тақозо менамояд.

Санъати ороишӣ амалӣ соҳаи ҳунарҳои мардумӣ ва саноати бадеиро фаро мегирад: сафол, бофандагӣ, заргарӣ. Ин намуди санъат дар ташаккули завқи бадеии мардум нақши муҳим дорад. Махсусан аҳамияти тарбиявии ҳунарҳои мардумӣ бузург аст. Шиносоӣ бо сарват ва гуногунии маҳсулоти ҳунармандони халқӣ ба хонандагон эҳсосоти хубе нисбат ба онҳое, ки чизҳои фавқулодда офаридаанд, фаро гирифта мешавад. Ҳар як минтақа ҳунарҳои мардумии худро дорад ва дарки асарҳои онҳо аз ҷониби хонандагон ба ташаккули эҳсосоти зебоипарастии онҳо, муносибати муассири мусбат ба ҳунармандон ва анъанаҳои мардумӣ мусоидат мекунад.

Эҷоди маҳсулоти ороишӣ-амалӣ низ дар истеҳсоли саноатӣ ба амал оварда мешавад. Дар оянда, бо вусъат ёфтани сохтмони манзил, фарҳанги зиндагии ҳаррӯзаи мо боло меравад, доираи васеи ашёҳо, маҳсулоти саноатӣ ба соҳаи санъати ороишӣ амалӣ дохил мешаванд. Ашёҳои гуногуни рӯзмарра (мебел, либос, табақ ва ғ.) на танҳо дар ҳаёти ҳаррӯза хизмат мекунанд, балки онро оро медиҳанд. Хусусияти санъати ороишӣ амалӣ дар он аст, ки асарҳои он бояд ҳамзамон муфид ва зебо бошанд. Пиёлаи оддӣ, гарданбанд (шарф), қолин, ки бо наққошӣ, гулдӯзӣ оро дода шудааст, идона, шево ва бидуни он ки мувофиқи таъинот хизмат кунад, ороста мешавад. Ҳангоми офаридани ашё, рассом вазифадор аст мақсади худро бо тарҳ, шакл ва интихоби мавод тобеъ кунад.

Махсусан аҳамияти тарбиявии ҳунарҳои мардумӣ бузург аст. Шиносоӣ бо сарват ва гуногунии маҳсулоти ҳунармандони халқӣ ба кӯдакон эҳсосоти хубе нисбат ба онҳое, ки чизҳои фавқулодда офаридаанд, фаро гирифта мешавад.

Анъанаҳои дар тӯли асрҳо ташаккулёфта дар рушди санъати ороишии муосир нақши бузург доранд. Дар инкишофи санъати ороишӣ ва амалии миллӣ анъанаҳои санъати халқҳои мамлакати мо истифода бурда мешаванд. Дар асоси онҳо асарҳои санъати бадеӣ эҷод карда мешаванд. Санъат ва ҳунарҳои мардумӣ, ки кайҳо боз вуҷуд доштанд, рушди эҷодии худро идома медиҳанд.

Инро мо дар фаъолияти Дадобоева Муҳарам, рассом ва ҳунарманддида метавонем. М.Дадобоева соли 2004 дар Москва рисолаи номзадии худро оид дар мавзӯи: "Асосҳои ташаккул додани қобилияти эҷодии донишҷӯён дар маҳфили кашидадӯзӣ" дифоъ намудааст. Муаллифи зиёда аз 40 мақолаи илмӣ, дастурҳои илмию методӣ оид ба санъати тасвирӣ, ороишӣ амалӣ ва ҳунарҳои халқӣ "Кашидадӯзӣ"(2011),"Рангубори ресмонҳо ва намудҳои дӯхт" (2012) "Наққошӣ ва кундалкорӣ" (2014), "Мухрадӯзӣ" (2015), китобҳои дарсии "Таърихи дизайн, сарулибос ва муд" (2018), "Кашидадӯзӣ" (2019), "Қуроқдӯзӣ" (2019), якчанд маводҳои таълимӣ аз фанҳои нақшу нигори миллӣ, меҳнат ва эҷодиёти дастӣ, сохтани гулҳои ороишӣ, зиёда аз 25 асари эҷодӣ оид ба мусаввирии равғанӣ ва обӣ, аппликатсияҳо, сӯзаниҳои хурдҳаҷм ва кашидадӯзии намояҳо мебошад. Инчунин дар андешидани тадбирҳо оид ба эҳёи ҳунари сӯзанидӯзӣ, кашидадӯзии миллӣ бо ҳамкории Ассотсиатсияи миллии занони соҳибкори Тоҷикистон ширкат варзида, дар идомаи эҳёи анъанаҳои ҳунарҳои мардумӣ саҳм мегузорад. Иштирокчии озмуни Ҷумҳуриявии Бонуи соҳибкор "Фараҳ - 2012", "Фараҳ - 2016", "Фараҳ - 2018" буда, ҳамчун коршинос дар номинатсияи ҳунармандӣ ширкат варзидааст.

М.Н. Дадобоева асари худро "Баҳори ҷавонӣ" номгузорӣ карда, онро ба таври кашидадӯзӣ иҷро намудааст. Дар асар симои ду нафар ҷавон зери шуои хуршеди тобон, дар айёми шукуфтани гулҳои баҳории бобунаву лола, парвози шоҳпаракҳо бо истифодаи намудҳои дӯхти занҷира, босмадӯзӣ иҷро карда шудаанд.

Тавре маълум аст, яке аз намудҳои зебои дӯхт дар кашидадӯзӣ ин дӯхти ҳамвордӯзӣ ё бо истилоҳ босмадӯзӣ буда, он асосан дар пурра намудани сатҳҳои калони нақшу нигор истифода бурда мешавад.

Дар ин асар дӯхти ҳамвордӯзии ранга, ки аз ҳунарманд маҳорати хеле моҳирона истифода бурдани гузариши як рангро ба ранги дигар талаб менамояд, иҷро гардидааст. Инро мо дар нишон додани чеҳраи ҷавонон дида метавонем: чашму абрувони сиёҳ, гунаҳои сурхчатоби рӯи духтарак, мӯйҳои ҷилоранги бо гулчанбар орододашуда, куртаи миллӣ ба бар, нигоҳи зебою мафтункунанда, ки аз ҷилои гавҳараки чашмони ҷавонон баръало намудор аст, ботамкинию ҷиддияти ҷавонмардона дар симои ҷавонписар.

Обу ранги ресмонҳо, симои хушбахтонаи ҷавонон, ки ҷавонӣ худ баҳор аст, бо мазмуни асар ҳамоҳанг гаштааст, ба сари онҳо хуршеди оламоро бо завқи шодиёна нурҳои худро ҷилва медиҳад. Шохпаракҳо гӯё аз накҳати гулҳои баҳорӣ сер гашта, рост сӯи гармии офтоб майл доранд.

Баҳор бо ҷавонӣ ҷавонӣ бо баҳор дар ин асар бо воситаи тобиши зебои ранги ресмонҳо бомаҳорат иҷро карда шудааст.

“Шарафмандтарин, бузургтарин ва маҳбубтарин шахси ҷомеа омӯзгор аст, зеро ӯ чароғи фурӯзони муҳит асту ҳамагонро ба некию накӯкорӣ, ба ободкорию созандагӣ, ба дӯстию рафоқат ва ба омӯзишу эҷод ҳидоят мекунад” [9,с.148].

Дӯхти босма, ин намуди дӯхт ба яке аз намудҳои хомдӯзӣ дохил шуда дар навбати худ боз ба якчанд намудҳо ҷудо мешавад ба монанди захмаш дароз, захмаш лӯнда, дӯхт аз болои захм бо захмҳои дуқабата донача, зардӯзӣ, канда- хаёл, чинда хаёл. Инчунин ин намуди дӯхтро дӯхти шаркӣ низ меноманд.

“Яке аз марҳалаҳои муҳими кор ин омода намудани ресмонҳо барои дӯхтудӯз мебошад. Донистани ҷой ва нақши рангу ресмон дар кашидадӯзӣ мавқеи асосиро ишғол менамояд” [6,с.13].

М.Н.Дадобоева кашидадӯзиро дар китоби худ чунин маънидод кардааст: “Кашидадӯзӣ маҳсули меҳнати насли зиёди ҳунармандони халқӣ буда, ба ҳаёт, зиндагӣ, урфу одат ва олами маънавии мардуми тоҷик алоқаманд аст. Кашидадӯзӣ ҳунарест, ки чун воситаи муҳими эстетикию ороишӣ хизмат мекунад. Вазифаи омӯзгорон ин шавқмандкунии донишҷӯён бо ҳунари дастӣ, нишон додани боигарии ин намуди санъат буда, дар машғулиятҳо онҳоро бо гуногунияти машкҳои миллӣ шинос намуда, лаёқати онҳоро барои таҳрезӣ ва тартиб додани расмҳо ва композисияҳои мавзӯӣ, ки хусусиятҳои нақши диёри худро инъикос менамоянд, равона месозад.” [7,с.6].

Дар воқеъ, омӯхтану аз бар кардани ҳунар дар ҳар давру замон яке аз падидаҳои пешбарандаи ҷомеа буду ҳаст. Нишон додани зебой, бедор намудани ҳисси зебоишиносӣ, даъват ба ободиву созандагӣ даъват ба ободиву созандагӣ дар ҳама офаридаҳои устоди ҳунар, марди бохирад ва заҳматпеша, инсони наҷибу хоксор Иномҷон Ахмедов инъикос ёфтаанд.

Иномҷон Ахмедов дар ороиши як қатор иншоот бо кошинкорӣ ва наққошӣ, дар қаҳвахонаи Панҷшанбе, Гулбаҳор (1983), кошинкории қаҳвахонаи Ленинобод дар шаҳри Душанбе (1985 бо фармоиши Ҳукумати Ҷумҳурӣ) бо ҳаммуаллифии Р.Сангинов, кошинкорӣ бо санги табиӣ дар девори муҷассама ба хотири ҷанговарони солҳои 1941-1945 дар қишлоқи Куркати ноҳияи Спитамен (1985 бахшида ба 40 солагии Рӯзи ғалаба) иштирок кардааст [15,с.44].

“Наққошӣ – нақшкашӣ, ҳунари офаридани нақш маҳсули эҷодии санъаткорони халқӣ ва касбӣ, яке аз навъҳои қадимаи санъати ороишӣ-амалӣ буда, ёдгориҳои меъморӣ ва бозёфтҳои бостоншиносии Осиёи Миёна шаҳодат медиҳанд, ки наққошӣ дар ин ҷо аз замонҳои қадим ривоҷ ёфтааст” [8,с.14].

Инчунин ба намудҳои қадимаи ин ҳунар навгониҳо ворид гардида, он дар шакли муосир, бо риояи анъанаҳои қадимаи ороиши иншооти меъмории замонавӣ, аз ҷумла чойхонаи «Хуррамшаҳр»-и ноҳияи Данғара, чойхонаи нави назди меҳмонхонаи HAYAT REGENCI ш. Душанбе бо номи “Қасри навруз” ва даҳҳо дигар арзи ҳастӣ кард, ки Иномҷон Аҳмедов дар ин иншоот низ санъати волои худро нишон додааст.

Дар баробари ҳунари наққошӣ ҳунари кундалкорӣ ба вуҷуд омадааст, ки он маънои ҳаҷмнокии нақшу нигорро дошта, аз замонҳои қадим иҷрои ин ҳунар дар матоъҳои махсус дида мешуд. Офаридани кундал, яъне сеҳри кундалкориро, ки яке аз санъати қадимаи тоҷикон маҳсуб меёбад, Иномҷон Аҳмадов аз устод Рустамҷон Сангинов омӯхта, то имрӯз якҷоя бахри ҷустуҷӯи услубҳои навин, сайқал додани маҳорати худ ва ворид намудани навгониҳо ба ин санъати нотакрор, фаъолият мебарад. Садҳо асари бо техникаи кундалкорӣ иҷро намудаи ин ҳунарманд иншооти гуногуни фарҳангию маърифатиро дар дохил ва берун аз ҷумҳурӣ зеб медиҳанд.

Ҳамин тавр, дар натиҷаи омӯзиши корҳои илмию тадқиқотии олимони соҳа оид ба намудҳои гуногуни санъати тасвирӣ маълум гардид, ки барои омӯзиши он шакл, метод ва тарзҳои гуногун истифода бурда мешаванд. Дар бораи намудҳои гуногуни санъати тасвирӣ ва шинохти он асарҳои рассомон, ҳунармандон, ҳайкалтарошони машҳур нақши калиди бозида, истифодаи методи сӯҳбат, таҳлили асар, дарки рангҳову истифодаи техникаҳои гуногуни дӯхт дар вақти иҷрои маснуоти ҳунармандии бо кашидадӯзӣ иҷрошаванда дар хонандагон тарбияи зебоишиносӣ ва меҳнатдӯстиро бедор месозад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Азизов, А.А. Кандакорӣ/А.А.Азизов,Ш.Ю.Азизов, Н.С.Уралова.-Хуҷанд, Нури маърифат-2019.- 120 с.
2. Азизов, А.АСодержание, методы и средства формирования эстетического вкуса учащихся V-VII классов на уроках изобразительного искусства/А.А.Азизов, Ф.Яхёев, М.Ганиева // Вестник Таджикского национального университета -2017.- № ¾.-С. 203
3. Азизов, А.А. Методикаи таълими технология (т/м) дар муносибати салоҳиятнокӣ (китоби дарсӣ)/А.А. Азизов, М.Сайфудинов, Ф.У.Мӯминов, М.К.Ҷураев.- Душанбе-Маориф. 2017.- 363 с.
4. Азизов, А.А. Методикаи таълими нақшакашӣ (дар низоми муносибати босалоҳият. Китоби дарсӣ./ А.А.Азизов, К.Ҷӯраев,А.Дадоҷонов, Ш.Ю.Азизов.- Хуҷанд:Нури маърифат, 2019. - 428 с.
5. Афсонаҳои халқи тоҷик. – 2005.-68 с.
6. Дадобоева, М.Н. Технологияи рангубори ресмонҳо ва намудҳои дӯхт/М.Н.Дадобоева. – Хуҷанд: “Авангард- принт Арт”, 2012. –С.13-56.
7. Дадобоева, М.Н. Кашидадӯзӣ/М.Н.Дадобоева.-Хуҷанд: Нури маърифат. 2011.- С.6– 58
8. Дадобоева, М.Н. Наққошӣ ва кундалкорӣ/М.Н.Дадобоева.- Хуҷанд-2014.-С.14- 40
9. Исоев, А.Б. Рӯзгори ибратомӯз/А.Б.Исоев, С.Ҳасанов.- Хуҷанд-2019, Нури маърифат.-148 с.
10. Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. аз 3 марти соли 2006.-№ 94, ш. Душанбе. -22 с.
11. Педагогика: конспект лекций/ С.И Самыгин [и др.]. – Ростов н/Д: Феникс, 2015.- 218 с.
12. Ҳайитбоева,М.А. Луғатномаи мухтасари истилоҳоти ахлоқ ва зебоишиносӣ/ М.А.Ҳайитбоева, С.Б.Ҷӯраева, Г.Н.Деҳқонова, Н.Н.Ҷӯраева.-Хуҷанд-2020.-31 с.
13. Ҳасанов, С. Нақши устодон ва хатмкунандагони Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи академик Бобоҷон Ғафуров дар рушди санъати тасвирии Тоҷикистон/С.Ҳасанов.- Хуҷанд-2019, Нури маърифат, -146 с.
14. Ҷӯраев, Т. Луғати касбу ҳунар оид ба металлкоркунӣ/Т.Ҷӯраев.-Душанбе-Ирфон 1992.- 112 с.
15. Эшонова, Н. Феҳрасти асарҳои эҷодии аъзои Иттифоқи рассомони Тоҷикистон, узви Иттифоқи рассомони СССР Аҳмадов Иномҷон/Н.Эшонова.–Хуҷанд, Хуросон, 2018. - 44 с.

REFERENCES:

1. Azizov, A.A., Azizov Sh.Yu., Uralova N.S. Thread/A.A.Azizov,Sh.Yu.Azizov,N.S.Uralova.-Khujand: Light of Enlightenment,-2019.-120 p.
2. Azizov, AA, Yakhyoev, Ganieva M. Content, methods and means of forming the aesthetic taste of students in grades V-VII in fine arts/A.A.Azizov, Yakhyoev,M.Ganieva// Bulletin of the Tajik National University (scientific journal) No. ¾ Dushanbe: Sino 1917. – 203 p.
3. Azizov A.A. Saifudinov M., Muminov F.U., Juraev M.K. Methods of teaching technology (t / m) with a competency-based approach (textbook). - Dushanbe: Education, 2017. - 363 p.
4. Azizov A.A., Juraev K., Dadojonov A., Azizov Sh.Yu. Methodology for teaching planning (in the system of competency-based attitudes). Textbook.-Khujand: Nuri Marifat, 2019. - 428 p.
5. Tales of the Tajik people of Khujand-2005, Khukumat of Sughd region p.68.
6. Dadoboeva M.N. Technology of dyeing ropes and types of stitches. - Khujand: "Vanguard Print Art" 2012. - P. 13.-56.
7. Dadoboeva M.N. "Kashidaduzi" - Khujand: Light of Enlightenment, 2011, - P. 6 - 58.
8. Dadoboeva M.N. Painting and needlework Khujand-2014, - P. 14. 40
9. Isoev, A.B., Gasanov S. “Exemplary life”. 2019. - Khujand: Light of Enlightenment, - 148 p.
10. National concept of education in the Republic of Tajikistan. March 3, 2006 No. 94, - Dushanbe, - 22 p.
11. Pedagogy: lecture notes / S. I. Samygin [and others]. - Rostov n / D: Phoenix, 2015. - 218 [1] p.

12. Khaitbaeva, M.A.Brief dictionary of ethical and aesthetic terms/ M.A.Khaitbaeva,S.B. Dzhuraeva, G.N.Dekhkonova, N.N.Dzhuraeva. - Khujand 2020. - P. 31
13. Hasanov, S. The role of teachers and graduates of Khujand State University named after Bobojon Gafurov in the development of fine arts in Tajikistan. 2019/S.Hasanov.– Khujand: Light of Enlightenment, - 146 p.
14. Juraev, T. Dictionary of metalworking professions. - Dushanbe: Cognition, 1992 - 112 p.
15. Eshonova, N. Catalog of works by members of the Union of Artists of Tajikistan, member of the Union of Artists of the USSR Akhmadov Inomjon/N.Eshonova.–Khujand: Khuroson, 2018 - 44 p